Tečaj XVIII. **NOVICE** List 13.

gospodarske, obertniške in narodne.

Izhajajo vsako sredo po celi pôli. Veljajo v tiskarnici jemane zacelo leto 3 fl. 60 kr., za pol leta 1 fl. 80 kr., za četert leta 90 kr. pošiljane po pošti pa za celo leto 4 fl. 20, za polleta 2 fl. 10 kr., za četert leta 1 fl. 5 kr. nov. dn.

V Ljubljani v sredo 28. marca 1860.

Koliko so kebri ali hrošči vredni?

Če kebre, dokler so bili še červi, skorej tri leta z dragimi koreninami na polji in senožetih redimo, smemo pač tudi poprašati: koliko so spitani vredni?

Saj tega menda ne bo nihče od nas terjal, da bi tem nesrečnim požerúhom toliko milijonov nježnih travnih, deteljnih in žitnih koreninic, po kterih tako požrešno segajo, in tavžent in tavžent centov krompirja in pese, ki nam jih pokončajo, zastonj prepustili!

Čaki, čaki, gerdoba! te bomo k rajtengi poklicali.

Da po kebrih vsa naša perutnína, kakor kokoši, race, gosí, pure itd. prav rada sega, smo v našem listu že večkrat omenili in rekli, da se po njih tudi dobro redé. Rekli smo že tudi večkrat, da so kebri dober gnoj.

Prebiraje pa te dní kmetijske časnike, naletimo na nove bukve, ki jih je gospod J. Rohnet na svetlo dal o napravljanji gnoja (Ueber die Fabrikation des Düngers), in v teh bukvah najdemo odgovor na gori postavljeno vprašanje: Koliko so kebri vredni?

Berite ga, dragi gospodarji, sami; tako-le se glasí:

V 100 funtih suhih kebrov je 14 funt. gnjilca. Gnjilec je pa tista stvar, ktera gnoju daje rodovitnost; gnjilec je, tako rekoč, duša gnoja; brez gnjilca ni gnoj nič; gnjilec naredí še le, da je gnoj gnoj. Prerajtano pa je že tudi po gotovih skušnjah, koliko gnjilca je, postavimo, v 1 centu gnoja, in po tej rajtengi je tudi najdeno, koliko je funt gnjilca za njivo vreden. In po tej rajtengi se je tudi zvedilo, da 100 kilogramov ali po naši vagi 178 funtov suhih kebrov je za kmetijstvo 10 gold. nov. denarja vredno. Vsaka umna fabrika, ki se peča z napravljanjem gnoja, jih rada po tej ceni plača. Škoda, da je tako malo kmetovavcov, ki bi na vse te rečí pazili; koliko dobička bi si po svojih otrocih lahko naklonili, ako bi jim, namesti da po cestah konjske fige poberajo, ukazali, raji mesca majnika kebre loviti. Vsaka vas bi si lahko veliko s tem pomagala, ne samo da otme poljske sadeže gotovi pogubi po červih, ampak tudi, da si dobí kebrovega gnoja. To bi jim bil dobiček na dve platí.

Kadar se spomladi kebri spet prikažejo, hajd čez nje! Dobra piča so kuretnini, zraven pa še bolji gnoj. Če jih pa tudi pridni gospodarji tako čisto pokončajo, da ne bojo za prihodnje leta zaredili zalege (červov), je najbolje; zakaj červi v zemlji toliko pridelka kmetíi požró, da se ne splača jih nalaš za to pasti, da bi jih kuretnina zobala ali da bi gnoj dobili iz njih.

Gospodarska skušnja.

(Predenico (Flachsseide) na deteljših zatreti), svetuje dr. Strumpf v svojih novih bukvah to-le: Deleč krog in krog, kjer se je predenica vgnjezdila, naj se zemlja prekoplje in vse skupaj na polji sožgè; to je najbolje. Pomaga tudi, pa ne tako gotovo, s predenico prepreženi kraj politi z vodo, v kteri je kuprov ali železni vitrijol raztopljen. Dr. Kühn svetuje, tam, kjer predenica raste, večkrat žeti, da semena ne napravi in škode dalje ne širi. Da pride predenica na polje, glej, da za seme lucerno ali vsako drugo deteljo prav čisto izbereš.

Turške češplje.

Zavolj sladkosti in prijetnega okusa tako sloveče „Turške češplje“ pridejo večidel iz Bosne v naše kraje. Lansko leto so turških češpelj v Bosni okoli 130.000 centov pridelali; od teh so jih s pomočjo dunajskih kupcov okoli 60.000 centov v kupčijo spravili, 25.000 do 30.000 centov so jih naravnost iz Bosne v Terst, in 20.000 do 25.000 centov pa čez Pešt na Dunaj speljali. Na Francozkem so pretečeno leto tako malo češpelj pridelali, da so češpljevi prekupci že mesca julija po bosniških češpljah iz tacih krajev popraševali, ki so jih po navadi iz Francozkega dobivali. Ker lansko leto tudi na Marskem, Českem itd. niso lovelj češpelj pridelali, se jih je že mesca avgusta več avžent centov po 10 gold. in pol spečalo.

Ker se je po češpljah vedno bolj popraševalo, je njih cena mesca novembra na 11 gold. in pol poskočila, oktobra pa celó na 12 gold., in po ti ceni se jih je 30.000 do 35.000 centov poprodalo. Kar pa blago zadeva, se mora reči, da je bilo v začetku dobro; ko pa je bilo več kupca, se je tako slabo blago na terg vozilo, da so bili kupci njim zlo nezadovoljni.

Iz tega se vidi, da se je lansko leto skorej za poldrugi milijon gold. češpelj iz ptujih krajev v naše cesarstvo pripeljalo. Ali bi ne mogli mi od omenjenega denarja saj polovico domá v deželi obderžati?

Res je, da ne bodo naše češplje nikoli tako okusne in sladke kakor turške, zato ker je pri nas podnebje veliko ostrejše, kakor v Bosni; pa toliko je vendar tudi le res, da bi se po naših češpljah, ako bi dobro dozorile, in bi se znale dobro sušiti, tudi gotovo bolj popraševalo, in treba bi nam ne bilo toliko denarja za suhe češplje v ptuje dežele pošiljati.

Žalibog! da zmiraj še moramo reči: sreča nas iše, pa ne maramo za njo, ker smo pretermasti, da bi popravili, kar dozdaj delamo napčno!

Gospodarska reč.

Ravno kar mi je pripovedoval nek vinčar: Jez sem prerajtal, da za 50 let bi se vino v lagvu (sodu) celom usušilo, ako bi ga človek ne dolival in polnil. — Čuden se mi zdí iz začetka ta govor, in tudi drugi, kterim sem ga bil povedal, so se nad njim posmehovali, pa vendar so rekli, da na vsak polovnjak vina gré na 14 dní polič polneža, ali saj gotovo na mesec, bodi si lagev kakoršen koli. Vzamen toraj olovko v roke, računim sem in tam, in iz lastne skušnje prepričan najdem: ako le 6 pintov doleva na leto v polovnjak vlijem — kar pa bo težko zadosti, in kje še je odpadek droždjih pri pretakanji — tako že v 34 letih 204 pinte više v polovnjak vlijem polneža, kakor on meri. In k temu bi bilo še vinski dac plačati! Kaj pa mislite?

Slekovčev.

Novo drevésno mazilo zoper gosence.

V dunajskem časniku „Neueste Erfindungen“ se bere, da je neki gosp. Prokšiš znajdel mazilo „Universal-Anstrich“ imenovano, ktero gosence umorí, kadar čez-nj na drevó lezejo.

„Neueste Erfindungen“ hvalijo to mazilo, ki drevesni skorji ni nič škodljivo, gosencom pa je gotova smert, ako čez-nj na drevó lezejo. Po tem takem bi bilo morebiti tudi zoper mravlje dobro. Vsak si to mazilo sam lahko napravi po nauku (receptu), ki ga od vredništva „Neueste Erfind.“ iz Dunaja prejme, ako mu pošlje 5 gold. nov. dn., če je manjši posestnik, — 10 gold. pa, če je grajšak, in ako obljubi, da ne bo skrivnosti nikomur drugemu razodel, in do konca letošnjega leta svoje skušnje imenovanemu vredništvu naznanil.

Kdor hoče poskusiti, naj poskusi! Včasih se tudi dober maček v žaklji kupi.

Tudi vraža kaj veljá.

Sedanji čas govoriti kaj o vraži — tako se imenujejo narodne pripovedke — je čudno težavna reč, ker se hoče z vražami vred tudi pravi veri slovó dati.

Ako vprašamo: kaj da je vraža? je odgovor resničen: Vraža je vera, ki preveč veruje. Verovati se pa pravi za resnico imeti, kar se ne dá dokazati ali čisto spoznati. Le sam človek ima čut čeznatorne odvisnosti, v kteri notranje bitstvo vere obstojí. Vsaka še tako neokusna vraža značuje človeško duševno naravo. Vraži nasproti je nevera ki ometava vse, kar se pameti ne prileže.

Ljudje podnevi pri rumenem solncu radi poslušajo, kako duhovi v kakošnem gradu strašijo, in se čez to norčujejo; ponoči pa vendar trepečejo in se bojé bledo luno pogledati in čez prag stopiti.

Kje toraj ima vraža svoj sedež v človeku? Globoko v kotu našega serca. Ne smemo se tedaj čuditi, da se tudi prebrisane in modre glave niso mogle celó vraž oprostiti. Bolezni, ljubezen in nesreča vraže zbudé. D'Alembert se ni nikdar hotel kot trinajsti gost k mizi vsesti. Tudi učeni Humbold pravi, da se je bal neke hudobne močí. Göthe je skerbno gledal v pratiko na tako imenovane nesrečne dneve; zakaj na takošni dan ni hotel nikoli kaj zanimivega početi.

Ravno tako se tudi pesniškemu duhu godí, ker njegov posel je simboliziranje, to je, občne rečí posamesno razkladati. Vraža je — pravi Göthe — poezija življenja; toraj se ne sme pesniku za zlo vsesti, ako basnuje.

Po tem takem je vraža vera na skrivno nam neznano zvezo, ktera nezapopadljive rečí in močí veže. Toraj nedolžna in nježna je vraža, dokler se pri nji nič protivnega ne vgnjezdi, zlasti v prijateljstvu in zakonu je vraža ne le samo ljubeznjiva, temoč celó potrebna. Za dokaz so nam serbske narodne pesmi. Vsak narod ima manj ali več vraž. Posebno bogat je severni in južni narod, kar zadeva junaško vražo, božanstvo močí in previdnosti.

Jung Stilling dobí enkrat voz oglja; ne zmore pa ne enega peneza, da bi ogljarja plačati mogel. Kakošna sramota, ako ljudje to zvedó! si misli pri sebi. Pa glej! v tem, ko si ogljar na dvorišču roke umiva, prinese Stillingu neka deklica plačo za zdravilstvo, in on more oglje plačati. Precej pade na kolena in moli višjo previdnost. — Ta narodna vera je tedaj izraz nepopačenega duha, ki išče tolažbe v zadregi in nevarnosti. — Mnogo vraž nam ohranujejo slovenske narodne pravlice in pesmi, ktere so sposobnost tako imenovanega historičnega duha. — V vsakem narodu, ki se je le nekaj čez najnižjo stopnjo izobraženosti vzdignil, se nahajajo pripovesti v pesmi zložene, ki popevajo junaške dela kakošnega polboga, na priliko pri Gerkih je bil Herkul, pri nas Slovenih kralj Matijaš, junak Marko. Te pesmi so toraj pričetek narodne zgodovine in bogat zaklad zgodovinske, temne resnice. One razkladajo zastavico človečanstva našim očem, kakorli jih poezija izmisliti more in otvoré nam notranjost človeško z nježno in blaženo roko.

Toraj je vsakemu zgodovinarju neobhodna potreba, da mu tudi pesniški duh v sercu klije, kteri mu pomaga spoznati, kaj je bil vzrok te ali une narodne pravlice ali vraže, ker vsaktera pravlica ima svoj izvor v dogodbi, ktero je ljudstvo v poetično obleko zašilo. Posebno je slovenskemu narodu lastno, da nam vse dobe in vse razmere svojega življenja v svoji strastni, ljubeznivi in čudoviti podobi, ki so mu serce napolnile, v pesmih in vražah (pravlicah) prikazuje. Zato tudi spoznajo razni pisatelji neizmerno vrednost in krasoto serbskih narodnih pesem. Tako sem v nemškem lepoznanskem časniku „Deutschland“ sledečo verlo kritiko o serbskih pesmih bral: „Serbske narodne pesmi so zato vsem všeč in spomina vredne, ker nas spominjajo na Homerove pesmotvore, kterih gotovo še noben narod ni dospel, ako ne serbski. One nas podučevajo o bitnosti in sposobnosti epičnega pesmištva. Vsako zanimivo dogodbo davno minulega veka do sedanjega časa si je narod v pesem zložil, ki se poje od ust do ust, od roda do roda“. — Slavni nemški pisatelj in pesnik Göthe pravi: „Najstariše serbske pesmi so polne vraž in paganskih misel, polne božanstev, ki v berlogih in gorah stanujejo in se Vile imenujejo. Posebno mične so ženske pesmi, ktere plamen neoskrunjene ljubezni oznanujejo; polne so ljubeznjivega duha, šaljive in nježne, pa tudi junaške“ itd.

Iz tega se lahko ceni vrednost vraž, ker se one samo v narodu misliti morejo, ki ima veliko preteklost. V njih se najde pervotna vera, zgodovina in značaj naroda.

Henrik Rešek.

Ozir po avstrijanskem cesarstvu.

Popisovanje leta 1857 je gledalo tudi na razloček med rojenimi in umerlimi. Navadno se rodí več ljudí kakor jih umerje; vendar to ni povsod in vselej tako, in zavoljo tega raste število ljudí bolj ali manj. To spremembo v številu ljudí pozvediti, je eno najvažnejih opravil štatistike, ker preiskuje, kako število ljudí raste ali pa se zmanjšuje, — koliko presega število rojenih število umerlih, in zavoljo kterih okoljšin se število ljudí množí ali pa zmanjšuje.

Iz sprememb v številu ljudí od leta 1851 se posnema po srednji meri, da se število ljudí v celem cesarstvu na vsacih sto še celó za enega človeka ni pomnožilo, kar ni ravno tako malo, ako pomislimo, kako neugoden je bil čas od leta 1851 do 1857 za množenje ljudstva. V druzih deželah, zlasti na Francozkem (1851 do 1856), v Belgii (1846 do 1856), na Angležkem (1841 do 1851) se število prebivavcov še za toliko ni pomnožilo, samo na Pruskem (1846 do 1855) so bili v tem bolje kakor v cesarskih deželah.

Večji pa najdemo razloček, ako se ozremo v posamne dežele cesarstva. Najbolj se je ljudstvo pomnožilo v Bukovini, — najmanj v zgornji Avstrii; — v zahodnji Galicii, na Krajnskem, Horvaškem in v košiški okolici na Ogerskem je pa še celó več ljudí te leta umerlo kakor se jih je rodilo. Tega so bile zlasti hude bolezni krive: kolera in legar v letih 1854 in 1855.

Bolj natanko se dá zvediti, kako število ljudí raste ali se zmanjšuje, če se samo domačini kot zerno ljudstva v rajtengo vzamejo, premenljivo število tujcov pa iz nje izpustí. Tù se pokažejo nekteri razločki. Število domačinov se je najbolj pomnožilo tudi v tem ozeru v Bukovini, v serbski vojvodini, na Koroškem, v vojaški Granici, na Českem in v zdoljni Avstrii; na Tiroljskem in Beneškem pa je ostalo pod srednjo mero. V zahodnji Galicii, na Teržaškem, Krajnskem in Horvaškem, v zgornji Avstrii, na Solnograškem in v košiški okolici se je pa tudi število domačinov zmanjšalo. Hude bolezni in slabe letine so bile tega krive. Sploh so bile leta od 1851 do 1857 za množenje ljudstva silno ne-

ugodne. V letih 1854 in 1855 je kolera ljudí tako hudo morila, da zguba tadanja še zdaj ni popolnoma poravnana. K temu so pritisnile v Galicii še slabe letine, dragina in lakota, in umerlo ali pa izselilo se je iz dežele kakih 400 tavžent ljudí, skoraj toliko, kolikor ima Dalmacija prebivavcov. Pa tudi v izhodnji Galicii je število ljudstva le po videzu večje, ker se judje poslednjemu popisovanju niso mogli tako lahko odtegniti kakor prejšne leta.

Število ljudstva se ravná pa tudi po številu tacih, kteri dohajajo ali pa odhajajo. V Bukovini in vojaški Krajini, v zdoljnji Avstrii in na Ogerskem se naraša število precej, ker se ljudje iz druzih dežel v te dežele naseljujejo, — na Českem in Šlezkem pa se zmanjšuje, ker se od tod v druge dežele mnogo ljudí preseljuje. Izselitve v tuje dežele kakor tudi priselitve iz unanjih dežel pa ne delajo ravno velicega razločka; pravih izselitev v Ameriko je bilo malo in sicer iz Českega, Moravskega, zgornje Avstrije in iz Ogerskega.

Od leta 1851 do 1857 se je rodilo v vsem cesarstvu 9 milijonov 486.860 ljudí, umerlo jih je pa 8 milijonov 367.050, tako da je preseglo število rojenih uno umerlih za 1 milijon 119.810.

Narodnost in slovenščina v Gorici.

(Dalje.)

Izpustivši vse, kar ne zadeva naše reči, preglejmo stan slovenščine od leta 1848 do zdaj, in sicer iz sledečih ozirov:

1. Postave. Leta 1847 sta bila ustanovljena 2 slovenska razreda (elementaren in izobraževaven), ki sta ostala jedro vseh poznejih prenaredb. Nova organizacijska osnova leta 1850 veleva, da se mora materni jezik, kjer ni sam tudi učni jezik, po vseh razredih učiti, in naš organizator ga je začel pošteno in skerbno v perve razrede gimnazijalne vpeljavati. „Posebna skerb“ — pravi — „se je obračala na to, da je bilo učencom ne le mogoče, temuč zapovedano se v maternem jeziku izobraževati“.

Na „Hinterpförtchen“ ni nihče mislil v tisti, narodnemu prizadevanju prijazni dobi. — Cesarski patent 31. decembra 1851 je overgel poprejšno konštitucijo, in vez deržavne edinosti in centralizacije, ki je polagoma obveljala, postaja nemški živelj, in živo srebro v našem termometru začne padati.

Ministerijalni ukaz 4. junija 1852 se glasi: „V goriški gimnazii naj se začne učba slovenskega in laškega jezika v 3. in 4. gimnazijalnem razredu za slovenske in laške učence po njih rodu, in če ni moč zvediti ga, po razsodbi tistih, kteri imajo za njih odrejo skerbeti. Slovenščina ali laščina je zapovedan nauk; nasproti pa naj se ur, ki so bile do sedaj za deželna jezika odločene, nemškim 3 priveržejo. V zgornji gimnazii se morajo zapovedani laški tečaji po moči sčasoma na 4 leta raztegniti; kar se slovenščine tiče, naj se za zdaj v dva tečaja stisne do tiste dobe, ko bo kazalo tudi njo na 4 leta raztegniti“.

Ministerijalni ukaz 5. januarja 1854 se glasi:

„Nepogojno zapovedan je nauk učnega in nemškega jezika, kjer ni že tudi učni jezik; drugi ali tretji deželni jezik je le za tiste učence zapovedan, kterim je materni jezik“. V razlaganji te postave je bil nekdo dokazal, da v Gorici je nemški jezik materni jezik vseh učencov, — druga dva, slovenski in laški (furlanski), sta deželna jezika!! — Mesca februarja t. l. je došla napoved do šolskega vodstva, da naj predloži berž ko je mogoče, osnovo učnega reda za slovenski in laški jezik; mesca maja so bili takratni slovenski in laški učitelji naprošeni, naj bi nasvetovali, kaj in kako. V poglavitni reči so bili vsi ene misli; terjali so podaljšanje nauka. Čez 2 leti je bil ta predlog deloma poterjen, potem ko se je ta zadeva menda še večkrat v protokolih sprožila bila.

Razpis ministerski 16. dec. 1854, s kterim se razglasujejo nektere največje določbe o gimnazijalni organizacii, zaukazuje med drugim: „Kar se tiče učnega jezika, bodi poglavno pravilo to-le: naj se podučuje vselej in povsod v tistem jeziku, s kterim se dá izobraževanje učencov najbolje pospeševati“. Ta ukaz ni pri nas nič prenaredil.

Razglas našega teržaškega namestništva 30. oktobra 1856 vreduje učbo deželnih jezikov (slovenskega in laškega) in je za to posebno važen, ker poterjuje nekako gori omenjeni predlog od leta 1854. Vsled tega ukaza se mora učiti zanaprej slovenščina (laščina) v treh razredih po 2 uri v tednu, in je zapovedan nauk za vse učence, berž ko stopijo v gimnazijo. Tisti, ki so te 3 tečaje z dobrim uspehom doveršili, prestopijo v (novi) ponavljavni tečaj po 1 uro na teden, in ga morajo do konca gimnazije neprenehoma obiskovati. V tem pa, ko se v svojem maternem jeziku izobrazujejo, imajo priložnost, se zraven še druzega deželnega jezika učiti“. Zapoveduje še na dalje, da za zdaj (1856) naj se prične slovenski nauk v 2. gimnazijalnem razredu, in da v 1. slovenskem tečaji naj se razlaga po nemški, da se učenci zraven tudi v nemščini urijo. Ta postava leta 1856, razglašena v konferencii gospodom, kterih ne zadeva, se je še le letos spet, po naključbi na dan spravila. Iz nje posnemamo, da je slovenščina (v principu) za vso gimnazijo zapovedan nauk, in da ponavljavni razred, ki se je bil že leta 1857/8 pričel, ima postavno podlago, česar ni do letos nihče vedil.

Lani je bila slovenščina (in laščina) spet nekako v nevarnosti. Iz pedagogiškega ozira so jo hotli v vikše gimnazijalne razrede poriniti. Otrok — tako so modrovali — se mora do 3. gimnazijalnega razreda treh, potem 4 jezikov učiti; to mu ne le prevelike težave dela, temuč v njegovi glavi postane taka zmešnjava, da nazadnje reva ne vé ne v enem ne v drugem jeziku misliti ne pisati. Da ta ni bosa, kdo bo tajil? Pa, pereat mundus! maternemu jeziku gré svoja pravica; pomagajte si, kakor morete. Če se vam otroci smilijo, vedite, da nam še bolj, toda iz druzih vzrokov. Razsodba o točnosti dokazov pro in contra se je prepustila dotičnim vradom. Težko smo pričakovali važne rešitve; tù vmes pa pride imenitni cesarski ukaz 8. avgusta 1859; al ministersko rešenje te zadeve (12. januarja t. l.) se glasi: „Kar se tiče slovenščine in laščine, ni kaj varno v tacih rečeh navadne vredbe majati, in kjer je za večino učencov potrebno, se z obema jezikoma soznaniti, bi utegnilo biti najbolje, „da se sedanja vredba obderží, po kteri je vsakteremu mogoče, se — česar se močno želí — z vsemi jeziki te provincije neprenehoma pečati.“

2. Na podlagi teh postav, je bil učni red v raznih letih sledeči:

1848. se je razlagala slovenščina, ut supra, v dveh (element. in izobraž.) prostih razredih po 3 ure v tednu.

1849. tudi tako.

1850. Zvunej obstoječih prostih razredov (5 ur) se je vpeljala tudi že v 1. gimnazijalni razred, kot reden in zapovedan nauk (3 ure).

1853. 3 obligatni razredi po 2 uri od 3. gimnazijalnega razreda naprej; v 1. in 2. gimnazijalnem razredu po 3 ure; razlaga se v tem razredu po nemški; nemščini ste bile po verh še 2 uri odločene.

1852. Spet dva razreda za učence od 4. razreda gimnazije naprej (po 2 uri); v 1., 2. in 3. gimnazijalnem razredu tudi le po 2 uri.

1853. 3 obligatni razredi po 3 ure in nič druzega.

1854. Zavolj pomanjkanja učenikov se je skerčila slovenščina v 2 razreda po 3 ure.

1855. 3 razredi po 3 ure.

1856. Pervega polleta nič (zavolj pomanjkanja učiteljev); v 2. semestru 3 razredi po 3 ure.

1857. 3 razredi po 2 uri. Konec t. l. je bila pervi-

krat preskušnja zrelosti iz slovenščine. — Od začetka šolskega leta

1858⁷/₈. 3 razredi po 2 uri (začne se z 2. gimnazijalnem razredom, popred se je začenjalo s 3.) in poverh še „ponavljavni“ tečaj zapovedan za vse zgornje gimnazijalce po doveršenih pervih 3 razredih.

3. Učitelji. Leta 1847 je bil v razglasu ustanovitve slovenskega učilišča ob enem tudi konkurs za učenika razpisan. Preskušnja je imela biti ustmena in pismena; plača (remuneracija) 300 gold. st. dn. iz provincijalne matice. Preskušnji se ni bil nihče podvergel; tedaj prevzame slovenščino neki gimnazijalni učitelj, ki je bil 19. dec. 1848 tudi za naprej poterjen. Leta 1850 je prevzel ves slovenski nauk tudi v 1. gimnazijalnem razredu.

1851. se je slovenščina v 1. gimnazijalnem razredu katehetu spodnje gimnazije izročila; vse drugo je obderžal stari redni suplent do svoje prestave (v Zagreb) 8. oktobra 1851.

1852. Zvunej kateheta prevzameta slovenščino dva nova gimnazijalna suplenta; eden jo še celo drugo leto obderží; za unim nastopi 1853 drug suplent; vsi skupaj pa odstopijo pred začetkom šolskega leta 185³/₄ zapustivši gimnaz. vodstvo v veliki zadregi.

Tù nastopi dôba unanjih suplentov, ki so jo z ozirom na svoje druge opravila s posebnimi pogoji prevzeli. Ta vredba je terpela dve leti, in 3 domoljubi so ta čas domorodno reč podpirali.

Kjer jim pa njih druge dolžnosti niso pripustile, se dalje s tem naukom pečati, je mogla slovenščina z začetkom šolskega leta 185⁵/₆ popolnoma nehati, kar se je tudi laščini že dvakrat zgodilo.

Primeri se, da zmanjka kateheta v spodnji gimnaziji. Sl. deželno poglavarstvo razodene prečastitemu nadškofijstvu željo, naj bi blagovolilo pripravnega kateheta nasvetovati, ki bi bil tudi sosebno slovenščini kos. S takim pogojem je bila res veroznanstvena stolica (ob enem za vso gimnazijo) razpisana in v 2. semestru 1856 je prevzel novi katehet tudi slovenščino. Dasiravno je že pred dvema letoma v drugo službo prestopil, princip je bil ustanovljen in njegov naslednik — ki je že pred njegovim odstopom poslednje mesce slovenščino učil — jo je obderžal zraven veroznanstva.

Tako so stale reči v začetku šolskega leta 185⁷/₈. Tù dobimo novega filologa, kteremu se je, ker je želel se s slovenščino pečati, en razred izročil. Učenikov je bilo tedaj deset, ki so se večkrat tudi med letom (tudi sred semestra) menjali.

Do šolskega leta 185³/₄ nahajamo slovenščino v rokah poprejšnih rednih gimn. učenikov, potlej nestanovitnih gimnazijalnih suplentov; potem jo učijo 2 leti pristranski suplenti, potlej poldrugo leto katehet. In nasledki te menje? „Non convalescit planta, quae saepe transfertur“ (Sen.).

Še le z začetkom šolskega leta 185⁷/₈ je nastopila stanovitnost na gori omenjeni podlagi. Česar je visoka vlada vselej želela, da bi namreč redni gimnazijalni učitelji deželne jezike prevzeli, se je to leto spolnilo. Kdor ima pri šolah kaj opraviti, pozná razloček med unanjim in rednim učiteljem. Pristranski učitelj je najemnik in bodi še tako izversten, peto kolo je. Pervi pogoj namreč srečnega vspeha bodi si kterega koli nauka je ta, da učenec, prispoznavši veljavo učenika, čisla njega in njegov nauk. Mladost pa je norost. Z nezrelo mladino se dá le s silo in disciplino kaj doseči in tù je moč in veljava unanjega učenika precej pri kraji. Rednega učitelja pa podpirajo, če je treba, „vsegamogočni“ protokoli.

4. Učenci in mnogotere okoljšine. Za-nje in za učenika veljá Senekov rek: „Idem et docenti et discenti debet esse propositum, ut ille prodesse velit, hic proficere“. (Epist. 108.) „Velit“! — pa kdo ne vé, da „velit“ in „possit“ sta brata? — Tù mi pride na misel neka natorna prikazen: bor vlažnega juga z ojstro burjo; dež ali jasno vreme je potem nju zmaga. Ravno tako se bori v možganih naše mladine slovenski z nemškim duhom in ta psihologični proces je prav zanimiv. Do 3. (4.) šole premaguje sploh krepka slovenska (sosebno gorijanska) natora, poslednjič pa obleži vsa spehana na duhovnem borišču. Mlade glavice so že polne tistih nesrečnih ptujih fraz, in le v potu svojega obraza se silijo po slovenski misliti. Tù se začne za učenika Sisifova naloga; veliko ima opraviti, preden jih pripravi spet na kolovoz slovenskega mišljenja. Peljati jih je treba v duhu med njih rojake, in prigovarjati jim, namesti da si glavo belijo s sitno prestavo nepripravnih ptujih besed in okornih perijod, najraje poslušajo mile domače glasove v cerkvi, za ognjiščem, na polji. Vse to pa bo pri izobraženih, znanstvenih sostavkih premalo zdalo; tù se ne more tirjati, da bi za vsako versto kmet z lulo čepel; treba bo slovenske bukve pridno prebirati. In tù naletimo na dva poglavitna zaderžka:

a) Pomanjkanje slovenske knjižnice in pripravnih, sosebno poetiških zbirk za odrašeno mladino. Nadušiti se dá zgornji gimnazijalec le s poetiškimi umotvori, kakoršni so Koseskovi. Če pa hočemo na pr. nektere Koseskovih brati, imamo za 40 učencov 1 iztis „Novic“, in kako sitno je vsak hip drug tečaj „Novic“ s saboj vlačiti. Pisava v „Cvetji jugoslov.“ ni za nas, dasiravno se te zbirke radi poslužujemo. Po Cegnar-jevih pesmih hrepenimo že davno; človek bo saj imel mladini kaj ponuditi. Upamo tudi, da bomo duplikatov iz Kopitarjeve biblioteke udobili.

b) Sedanja učna vredba po gimnazijah. Prerojena gimnazija — to vsi vejo — je le mladenčem izverstnih zmožnost primerjena, večina mladine pa, kakor jo je Bog dal, ima preslab želodec; več ko jé, bolj hira. V zgornje razrede prinesejo učenci malo čverstega in čilega duha s sabo; tù se jim še le jedí gatijo, in če zraven še druge podučujejo, jim ne ostane za privatno branje čisto nič časa. Šolske izobraževavne sredstva so učencom tlaka, in udušijo namen irobraževanja. Nepristranski učitelji pomilujejo te in druge napake, pa si ne upajo govoriti, da bi jih starokopitneže ali jezuite ne grajali.

Obernimo se na drugo stran.

6 — 7 naukov se razlaga v 20 — 23 urah v nemškem jeziku, in le 1 nauk 1—2 uri po slovenski, in nemški učni jezik se poverh še ex professo 25 ur uči. Proti temu ni druzega reči, kot to, da v taki tesnobi bolehave slovenske persi dosti težko sopejo.

Pa tudi tega ne verjamem, da bi se ex- in neslovenski učitelji svoje na(e)rodnosti in njenega upliva popolnoma znebili; več kot mlačne pasivnosti pa ne more nihče od njih terjati. (Kon. sl.)

Národne pripovedke iz Varaždinske okolice.

Nabral M. Kračmanov.

4. Sudjenice obsudile bogatušu sirumašnu ženu.

Tak je bil jeden bogati človek. Ov je imel jednoga sina pak je bil jako žalosten, da mu bude sin sirotu zel za žena, ar je čul, kad se mu je sin narodil, da su mu tak Sudjenice odsudile. Kad je sin nekuliko dorasel, rekel je ocu da bi mu dal penéz i da ide po svetu kakti prosjak. On je tak včinil i svojega sina vu svet odpravil. Ov je putuval i dogodilo se je da je došel v jedno selo k jedni hiži gde se je žena k porodu pripravljala, i prosil je tam za stan. Gospodar ove hiže rekel mu je da mu nemre stana dati, ar se mu žena k porodu pripravlja, a drugo da ima itak vnogo dece i nemaju prostora. Ov ga je pak tak dugo molil dok mu je ipak stan dal i donesel mu je pod stol slame i tam mu postelju načinil. Ov pak ni mogel spavati, več je čekal dok je žena dete porodila. Došle su Sudjenice i rekle su da bu ova curica ovoga zela

koji pod stolom leží. Ov si je mislil, kak bi to moglo biti, pak si je kupil tu curicu, metnul v jednu škatulicu i peneze kraj nje i tak po vodi pustil. Ovo je jeden mlinar opazil, škatulicu vlovil i dete z penezi našel. Imel je vnogo dece, ipak je i ovo dete odhranjival tak dugo dok je bilo sedem let staro. Onda je on isti sin došel k ovomu melinu i videči decu gde se igraju prosil je da bi mu dala vode. Saki dečko i saka puca rekla je da neče donesti vode, a ova curica priskoči k njemu i donese mu vode. Kad se je napil prosil je da mu naj po glavi išče. Ona je k tomu privolila i kad je več dugo iskala, rekla je da naj vezda on nji išče. Kak je on nji počel iskati, videl je ono znamenje na vratu koji ji je on načinil kad ju je po vodi pustil. Prestrašil se je i molil mlinara da mu naj prodá ovu curicu. Mlinar mu je prodal, a ov ju je odpelal svojim starešem i več ni hodil prosit, neg se je za nekuliko let zaručil ž njum in rekel da naj pazi na ov prsten, kajti ako ga ne bu imela kad se budu zdavali, da ju bude pri oltaru vubil. Dogodi se da su išli ovi dva na šetnju pak ji on veli da si naj sedne i naj mu išče po glavi. Ona je to včinila a on je nji metnul med nedra ruku i tam prstena našel, zel ga je i hitil vu vodu. Kad su se več šteli zdati rekel ji je da naj pazi na prsten i pital ju je navek, jeli ga ima. Ona je pak navek govorila da ga ima. Kad je pak ovo vreme dospelo i su 'se več priredili, dojde jeden ribič i veli služkinjam da one 'se več priredjeno imaju, samo jim ribe fale. One su kupile ribe i počele su snažiti. Ve dojde ova mladenka v kuhinju i počne ribja čreva ruliti i kak je od tretje ribe zdruzgala, izpal je prsten. Ona ga je pograbila i odišla z mužem vu cirkvu. Kad su pred oltarom klečali i pop od njih prstene zahteval, dá on svojega i nji reče da naj i ona svojega dá. Ona je mam dala i tak su se zdali, kak jim je bilo sudjeno, pak su onda pošteno živeli.

Ozir po svetu.

Zamorci v Afriki na polnočni strani.

Iz nemškega potopisa.

Že nekaj stoletij hodijo mavriške karavane, posebno iz Maroke, dalječ v Afriko, kjer z menjo, zvijačo ali siloma dokaj zamorcov nalové in jih doma, v malo Azijo in Turčijo prodajajo. Arapinci unstran Atlasa vedno zamorce napadajo, da si sužnih nalové. Včasih njih knezi cele trume ljudí naberó, gredó nad zamorce, in po več vasí na enkrat odpeljejo. To pa tako-le delajo:

Nekaj ur od vasí, nad ktero mislijo planiti, se ustavijo; po polnoči je že truma pokonci, in gré, le nektere pri ležišču in velbljudih pustivši, proti vasi, okoli ktere se ustopijo. Ko se dan napoči, plane truma v vas, in polovi prestrašene prebivavce ter jih pošlje do ležišča. Kdor skuša uteči, ga pri tej priči ustrelé, da bi v bližnji vasi novice ne naznanil. Tako nalové v malo urah več sto zamorcov, in potem še velbljude, vole in kar je koli kaj vrednega med se razdelé. Četertina plena je knezova, vse drugo tako razdelé, da peš vojak enega sužnega, jezdec pa dva dobí. Vsak sme zamorcov naloviti, kolikor jih more, samo da četertino knezu dá. Večidel plen koj razdelé, vsak pelje svojo robo seboj.

Ko lov zamorcov mine, jih čaka še večje terpljenje, namreč dolga pot skoz puščave, včasih po 100 in še več milj. Vsako leto jih truda, bolezni, lakote, žeje in vročega vetra, ki droben pesek nese, veliko pomerje. Leta 1805 je šla karavana iz Tombuktu v Tafilelt; na navadni postaji, kjer nikoli vode manjkalo ni, ne dobí vode, in cela karavana, bilo je okoli 2000 oseb in 1800 velbljudov, revno pogine. Včasih se znosijo roparji, če imajo na poti v slabem vremenu dosti prestati, nad nedolžnimi zamorci. Tako Mukni iz Feca, ki je mesto Kanem napadel, sožgal in prebivavce seboj peljal. Nazaj gredé začne veter vleči, in tri dni neprenehoma tako vleče, da veliko sužnjih pomerje; njegovi ljudje se tako prestrašijo, da zaidejo. Mukni terpí tri dni, in ko veter le ne neha vleči, zapové vse zamorce, bilo jih je 300, posekati. To se naglo zgodí. Take hudobije so tam v Afriki domá. Žene in deklice, ktere ne morejo karavane dohajati, dajo v pesku umirati, otročiče pa, ki še ne morejo od dateljnov in vode živeti, pomečejo divji zverini, da jih sterga.

Zvečer, ko se karavana ustavi, se lepotičijo zamorke z lepotijami, ki so jih od doma prinesle, ali pa s kamnjem, ktero po potu nabirajo; se spravijo vkupaj, in prepevajo različne pesmi. Možaki so pa vsi drugačni. Dokler jih preganjajo in so še domá, so kaj zviti in urni, da uidejo sili. Ko pa začnejo po neizmernih pušavah iti, jim vpade serce, so žalostni in hočejo obupati. To pa le toliko časa terpí, dokler se ne navadijo novega življenja; potem so zvesti in pridni služabniki. Se ve da je tudi tatov med njimi; vsi pa, kadar so jezni, so maševanja željni in neprijazni. Sužnji pa tudi niso vsi enaki. Prebivavci Kangarski so sila sirovi; imajo nizko čelo, velike ustnice, debele lica, potlačene nose, in govoré, da se komaj zastopijo. Prebivavci v Havsi so zviti, urni, živih černih očí; na obrazu se jim bere duševna moč. To je dvoje razločnih plemen; zato je pa tudi cena njih na sejmu razločna.

Roparji pridši nazaj prodajajo zamorce, četertino dajo knezu. Če kupi posestnik sam zamorca, mora četertino denarja (gledé na ceno sužnega) knezu odrajtati. Na to se nič ne gleda, ali se oče sèm, mati tjè, otroci, bratje in sestre kam drugam prodajo, in včasih je jok in stok, ki bi mogel skale omečiti. Posebno hudo se pa sužnjim ne godí; redko so tepeni; velika prijaznost vlada včasih med gospodom in sužnjimi. Čez 8 do 9 let postanejo prosti, ker vestni moslem jih ima kot služabnike, in jih za toliko kupi, kolikor bi ta čas služabnik sploh zaslužil. Če se naučí zamorec brati in če enmalo koran ume, ima nekake pravice do prostosti, in če gospod čaka in ga ne oprostí, ga opominjajo prijatli in znanci, ker je to dobro delo pri njih. Veliko jih tudi oprosté, kadar gospodar umerje. Ti ostanejo v novi deželi.

Političnе zadeve prostih zamorcov niso nič kaj drugačne memo Mavrov; samo to, da se poturčijo, kar je sploh navada, ker prav za prav nobene vere nimajo. Potem opravljajo visoke službe, posebno jih rabijo v vojskah, ker so gibčni in pogumni.

Več zamorcov je v Maroki, kamor jih je Mulej Ismail navozil, da bi tako po kugi in neusmiljenosti svoji zapušene kraje obljudil. Naselili so se po vaseh, ktere so jim zidali, in so dobili dosti zemlje in drugega potrebnega poverh. Ker je vedil Ismail, da ga njegovi podložniki čertijo, se je hotel tem novim naseljencom, kterih pogumnost in pridnost mu je bila znana, prikupiti, vedši, da so oni vselej tistega ljubili, ki jim je največ dajal. Nasledniki Ismailovi pa niso za njim hodili; bili so jim zamorski vojaki sitni tako, da so jih razpustili in nazaj v domače kraje tirali. Služijo pa še vedno kot vojaki, in car njih jim največ zaupa.

J. F. Št.

Dopisi.

Iz Gorice 20. sušca. Fr. Z. — Dajte, mile nam „Novice“, natisniti sledečih par besedic dragim primorskim našim bratom v prevdarek. Čas je, da si ne skrivamo ničesa, kar utegne biti v prid nam in našim zanamcom, da obernemo pozor na mnogoverstne okolišine, ki overajo ali pospešujejo blagor naš, in da napnemo vse svoje moči za drago domačijo, za mili materni jezik. Torej povejmo si brez strahú resnico, in delajmo marljivo za narod svoj. Po tem bodo tudi naši sosedje Neslovenci spoznali, da jezik, za kterega povzdigo in omiko se jih toliko trudi, ne more biti brez cene in ni nevažen ali nepotreben. Viditi pa mlačnost

med Slovenci, ali bo ptujec spoštoval slovenski jezik? Besede gosp. Matija Majar-jeve, da se nekterim naš jezik ne dozdeva dosti imeniten, so tudi na Goriškem vseskozi resnične. Toliko čudniša je tedaj novica, ki jo Vam danes oznanim, in ki je vredna, da stopi na beli dan. Čujte! — Dva kandidata za advokaturo, terda Talijana, sta me zaprosila, naj bi ju slovenščino učil, ker dobro spoznata, da bi tukaj brez nje nikoli nič natanko opraviti ne mogla. Tako priznanje iz ust Talijanov me je nekako osupnilo, pa tudi z veseljem napolnilo, ker je očitno, da laški Primorci začenjajo spoznavati, da ni na pravem mestu ne advokat ne vradnik, ki ne razume svojih ljudí, kterih posvetni blagor je njemu zaupan. Očitna hvala bodi jima, da sta se iztergala kužnemu predsodju, in nista med tistimi, kterim „surdae pulsantur aures". — Glejte bratje! zdaj se res čuda godijo; naš glavni protivec Lah celó spoznava, da je naš jezik vendar potreben, — al mi, Slovenci kaj delamo? Koliko smo mi Goričani storili za naš jezik? Sila malo, kar je blagi oče Stanig očí zatisnil. Ni nam nikakor prav, ako nam kdo zabavlja zastran narodnosti, pa da bi se imelo tudi pri nas kaj delati v hasen mile slovenščine, ni dosihmal ne duha ne sluha. Če je res — in to je gotovo — da moramo ponosnim sosedom djansko pokazati, koliko veljá Slovenec, je to pač pri nas Primorcih brez dvombe živa potreba. Furlanščina si prilastuje čedalje večjo veljavo v naši okrajni, in narodni mejnik se čedalje hitreje pomika čez Sočo. Poglejte Ločnik, vas, še ne celo uro hodá od Gorice! Stari Ločničanje še umejo slovensko, mladina je pa skoz in skoz že furlanska. Nočem ravno terditi, da bi si zamogli s kako literarno ustanovitvijo pridobiti te odpadnike; to pa terdim, da je mogoče in celó potrebno si ohraniti saj to, kar je. Al zapustiti je treba tisto neslano kavsanje in sirovo kritikovanje, ki ni celó brez krivde tudi pri nas. Marsikdo je omolknil, ki bi slovenščini več pomagal, kot oni napadniki, ki le sami sebe hočejo „ilustrirati" pred svetom. Kaj hočete ojstro rešetariti, ker morate sami zakrivati, kar ste pred par leti pisali! „Mošt mora prej izvreti, da bode vino" — sem že večkrat slišal, pa izpolnilo se dosihmal vendar ni. Noben pameten ne reče, da bi se ne smelo že zdaj ločiti dobro od slabega; al kritika ne sme napadati po tolovajsko, in toliko manj pri Slovencih, kterim „sloga" za pervo geslo veljati mora. In kaj je le slovnica sama, zavoljo ktere pišemo? Ali ni pervo to, kaj se piše, drugo še le, kako se piše? Če je dobro blago v lični posodi res najbolje, vendar ne bo zlata zametoval pameten človek, če je še tudi nekoliko žlindre vmes. Če slišiš koga vedno merdati, ali, kakor Nemec pravi, „nörgeln", jeli, da se ti bo priskutil do živega? Taka je tudi v literarnih rečéh. Nikar ne mislite, da je vse izverstno, kar je že Nemec pisal ali kter si tudi bodi drug narod. — Govorečemu gori o nevgodnih okolišinah ste mi po nevedoma ušle dve besedici: literarna ustanovitev! Važne besedi, ako bi se vé uresničile med nami! Kar se mi je že v detinskih letih sanjalo, in me zdaj iskreno navdušuje, ali bi se spolniti ne moglo? Da, more se! Volja naj se zbudi, in storjeno je! Časnik, o kterem se je tù pa tam že marsikaj govorilo, naj bi zagledal beli dan in bil bi močan nasip proti neprijaznim valovom. Prevdarite saj enkrat, Vi veljavni gospodje! gori omenjene potrebe, in spoznali bote, da je treba kaj storiti. Časnik je najgotoviši pripomoček. Vsako ljudstvo ima na pervi stopnji literarnega razvitka svoje težave, in glavni napotek ste gotovo antipatija in nekak ponos že izobraženih sosedov. To pa veljá posebno od nas Slovencov, ki smo v sredi takih narodov. Mi moramo tedaj vničiti tisti, bi rekel, zaničevavni smehljaj, ki nam je dosihmal kot otrokom gnal rudečico v lica; pičeni od vsakega komarčka ne smemo več padati v omedlevico. Zaupno stopimo na bojišče dušnih moči; naše orožje je pošteno in iz dobrega blaga, ter pokažimo, da zgodovina tudi nas potrebuje. To moramo storiti tudi mi Primorci; tudi nas je izbrala Božja previdnost za naš dragi slovenski narod. Bratje! za mnogo let se bo sodil naš spomin; dajmo! da bodo naši potomci s spoštovanjem se spomnili nas.

Iz Zagreba 23. marca. A. K-s. — Sliši se, da je že prišlo iz Dunaja dovoljenje za izdavanje političnо-literarnega lista v horvaškem jeziku pod imenom „Pozor". Gospod Vraničanj-Dobrinović je nek vložil 10.000 gold. kot glavnico za izdavanje „Pozora" ali dozdaj še ni moža, ki bi si upal podstopiti vredništva. Iz Zadra se je pojavil neki gospod, ki bi bil pripraven, podstopiti se težavnega posla, pa zahteva za to 2000 gold. plače, in verh tega še čisti dohodek, kterega bo časopis dajal. — Nedavno je izišla v Beču „Skladnja ilirskoga jezika" od Adolfa Weber-a, in se dobiva v zalogi šolskih knjig na Dunaji po 37 kr. Ne bo se moglo več sponašati Horvatom, da še nimajo sintakse. — Zvečer bo v dvorani narodnega doma velik slovansk koncert v korist zagrebški učiteljski knjižnici, kjer se bo popevalo in govorilo po domače in nekaj tudi v drugih slovanskih narečjih, in vojaška godba bo igrala napeve domačih davorij. — Čitavnica, o kteri sem že pisal enkrat v „Novicah", je že odperta. Slovenske časopise ima vse štiri: Novice, Glasnika, Prijatla in Danico.

Iz Vipavske doline 23. sušca. ⊙ — Tudi pri nas namesto mile pomladanske sapice še ojstra burja brije in dolina naša je še zavita v zimski plajšč. Snega sicer nimamo; al tudi cvetja še ne vidiš nikjer na drevésih, ki so nam druge leta že ob tem času cvéle. Vendar ne mermramo, ker ravno za tega voljo, da pozneji mraz ne bo posmodil prezgodnjega cvetja, utegne letina za sadje dobra biti. K besedi „drevje" naj pristavim še, kar sem unidan potovaje skozi Hrušico žalostnega vidil za prihodnost našo. Na desno in levo tù in tam nemila sekira gospodari v gojzdu, da je kaj; lesa in desk se vozari v Terst in Gorico, kakor da bi za nami ne potrebovali ne derv ne lesa; gojzdi prihajajo od leta do leta svetlejši in siloviti burji se čedalje bolj odpirajo vrata. Ali ni to narobe svet, da se pripravljamo, iz golega Krasa vstvariti gojzd, namesto da bi odvračali napravo čedalje hujega Krasa?

Iz Ljubljane. Pismo verne udanosti, ki se bo iz Krajnskega poslalo svetemu očetu papežu v Rim, je v sakristijah vseh far za podpis pripravljeno; tudi mili darovi se naberajo povsod. Kakor se je v časnikih bralo iz Dunaja, Prage in druzih mest, da nabirajo prostovoljce za papeževo armado, tako jih nabira ene dni že tudi v Ljubljani v gostivnici „zur Stadt Wien" neki prusk oficir v službi papeževi. Kdor ni domá več vojaščini podveržen in ni oženjen, se vzame za vojaka v papeževo armado ter dobí na roko 75 gold., toda celo premijo še le pri dohodu v Jakin (Ankono); medpotoma dobivajo po 40 kr. nov. dn. na dan. Dosihmal se jih je nabralo 32; eden, preveč vinjen, se je pred odhodom na dvorišu gostivnice vbil.

Iz Ljubljane. Na 26. dan t. m. napovedana gledišna igra „Serčne Blejke" je preložena na prihodnjo saboto. — Sušec letos res z repom vije: v nedeljo do pondeljka zjutraj smo imeli čudno vreme vseh 4 letnih časov skupaj v 24 urah: sonce, dež, vihár, blisk, grom, babje pšeno, točo in na zadnje sneg; v gorkomeru, ki je v nedeljo zjutraj kazal 8 stopinj toplote, se je živo srebro proti večeru skerčilo do zmerzlinca nazaj; v pondeljek je bila zjutraj megla — in tako v 24 urah 8krat drugačno vreme. Zakaj da nekteri gospodarji letos tako silno hitijo s krompirjem v zemljo, ne zapopademo; snežnice mokra in merzla zemlja pač ni dobra posteljica za-nj, in s tako zemljo ne bojo nič dohiteli. Mar bi ljudje raji gosence obirali, ker za te je zadnji čas! Krompir je bil v saboto na ljubljanskem tergu po 3 gold. cent ali pa mernik po 1 gold. 40 kr. nov. dn. Ker ravno o krompirjevi ceni govorimo, naj povemo svojim bravcom, po čim je v Ljubljani pasje meso? Naši bravci se bojo smejali, kaj takega slišati, ker je res smešno, pa vendar le — resnično. V neki gostivnici na starem

tergu je neki gospod nedavnej svojega psička na vago prodal po 20 krajc. funt. Kupec plača poliček dolenca za likof, pa gré s psom domú. Ne vemo, ali se je ženi gospoda, ki je psa prodal, cena prenizka ali cela barantija preneumna zdela, — to pa vemo, da je drugo jutro nad kupca letela ter ga hudo oštela, češ, da take burke morejo le vina siti ljudje uganjati, ki bi nazadnje še kakor nekdaj Šylok svoje meso na vago podali. Mogel ji je pšička nazaj dati.

Iz Ljubljane. Ravnokar je prišla v Blaznik-ovi založbi knjižica na svetlo, ki jo je pod imenom „Narodnost in Slovenstvo“ spisal gosp. J. Rogač. Bravcom „Novic“ in „Danice“ je v višji slovenski pisavi izurjeno peró častitega pisatelja iz več dunajskih dopisov že dobro znano. Živa gorečnost za vse visoke misli, popolna zavest duhovskega poklica, iskreno rodoljubje in krepka zgovornost so poglavitni značaji zanimivega delca, ki je v lični, 4 pôle obsegajoči knjižici zagledalo beli dan. Čeravno od konca do kraja zanimiva vsakemu omikanemu Slovencu, je knjižica vendar še posebno namenjena častiti duhovščini, ker jasno dokazuje, kako naj bi se pod njenim vodstvom ideja „narodnosti“ v pravo duševno povzdigo našega naroda razvila. Zatoraj tudi mi, dognano pretresavo gosp. Rogačevih misel duhovskima listoma „Danici“ in „Slov. Prijatlu“ prepustivši, se ne štejemo dovelj zmožne o teh zadevah veljavno sodbo izreči. To pa je naša dolžnost, da nenavadno slovstveno delo živo priporočamo občinstvu, ker je veselo znamenje dušnega gibanja med Slovenci, ako eden najzgovorniših domačih brambovcov sv. katoliške vere „slovensko narodnost“ — tolikrat žalibože! zasmehovano — v keršanskem oziru temeljito razjasnuje, njeno upravičenost z veljavnimi dokazi poterjuje in pota pravega napredovanja naznanjuje. Le te opombe naj nam častiti gosp. pisatelj ne zameri, da se nam je pri prebiranji knjižice tù in tam dozdevalo, kakor da bi jo bil brez potrebe včasih preveč v nemško temeljitost, celó od Nemcov samih oponašano „deutsche Gründlichkeit“ zasukal, kar so pač večidel nemški učeni časniki nanesli, kakor „historisch-politische Blätter“, iz kterih je več odlomkov v svoj namen prestavil. Odkritoserčno jo tedaj rečemo, da tisti razdelki nazoče knjižice so najboljši in najkrepkeji, kjer je gospod pisatelj izviren in sam svoj. Pisavec, ki svojo tvorino tako dosledno izpeljati ume kakor gosp. Rogač, tuje kerparije ne potrebuje. In tako sklenemo iskreno priporočilo hvale vredne knjižice s živim prepričanjem, da more domovina od pisatelja, za svoj narod tako navdušenega gospoda še dokaj blagega sadú pričakovati. Knjižica veljá 40 kr. nov. dn. in se dobiva pri J. Giontini-tu.

— Nemško-slovenski slovnik, ki je na stroške rajnega kneza in škofa ljubljanskega zagledal beli dan, je zdaj popolnoma gotov. Naznanovaje veselo novíco povemo za danes le, da zadnja pôla z izverstnim predgovorom gosp. vrednika M. Cigale-ta, v kterem se ne bere le zgodovina tega najnovejšega ($126^3/_4$ pôl obsegajočega) slovenskega slovnika, temuč tudi povestnica vseh slovenskih slovnikov, je bila natisnjena predvčeranjim in da saj zdaj moremo pričakovati, da se bo delo začelo kmali razprodajati. Žalibog! da slavni škof niso doživeli veselja, viditi dodelano pervo polovico velikega dela, ki jim bo na veke spominek njih rodoljubja, kakor tudi gospodu vredniku v vedno čast in hvalo!

Novičar iz domačih in ptujih dežel.

Iz Dunaja. Razglas c. k. dnarstvenega ministerstva od 22. t. m. oklicuje novi deržavni zajem (posojílo), ki je z loterijo združen. Cesarska vlada, da bi se opomogla v deržavnih dnarstvenih zadregah, je že lani po cesarskem ukazu od 29. aprila 1859 hotla 200 milijonov gold. na posodo vzeti; al vnela se je — kakor „Wiener Zeitg.“ pravi — laška vojska in ni bilo več časa za razpis tega zajéma po domačih deželah. Vladi tedaj ni bilo druzega storiti kot na dunajsko banko se oberniti, naj ji ona posodi 130 milijonov gold. proti temu, da naredí bankovcov po 5 gold., in da se ji bo ta dolg poplačal, berž ko bo mogoče zavolj vojske ustavljeno posojílo od 200 milijonov najeti. Zdaj se ima to zgoditi. Razpisan je novi zajem, kakor „Wien. Ztg.“ pravi, da se bo banki povernilo tistih 133 milijonov, ki jih je lani deržavi posodila, in z ostalimi 67 milij. se bojo poravnali še drugi izredni stroški, ki jih je vojska prizadjala. Posojílo to je prostovoljno; dale se bojo posodnikom obligacije po 500, pa tudi po 100 gold. nov. dn., ktere bojo na leto po 5 od 100 gold. obresti (činža) donašale, zraven pa tudi v loterii igrale, ki se bo skozi 57 let (od leta 1861 do 1917), vsako leto dvakrat, napravljala tako, da 1. svečana in 1. avgusta se bojo verste obligacij (sêrije) srečkale ali lozale, 3 mesce po vsakem takem verstnem srečkanji, tedaj 1. maja in 1. novembra, pa se bojo dobitki vlekli. Pervo srečkanje sêrij bo 1. avgusta letos. Dobitkov bo veliko in kdor pervo srečko zadene, dobí 300.000 gold. Podpisovanje za to posojílo se je začelo včeraj (27. dan t. m.) in bo terpelo do 7. prihodnjega mesca pri vseh bankinih in cesarskih velikih in manjših kasah; podpis se zaara z 10 gold. od 100 podpisanih; posojílo se odrajta v 10 obrokih ali brištih (15. maja, 30. junija, 15. avgusta, 30. sept., 15. nov. tega leta, in pa 15. jan., 15. marca, 15. junija, 15. okt. prihod. leta) ali v bankovcih ali kuponih deržavnih obligacij; 20 gold. od podpisanih 100 se more pa odrajtati tudi v obligacijah poslednjega narodnega posojila po celi vrednosti kakor na obligacijah stojí. Ker posojilo nese 5 od 100, ker je dobitkov veliko in velikih v loterii, ker se tudi obligacije narodnega posojila morejo kolikor toliko spečati, se je nadjati, da bojo ljudje, ki imajo dnarja, segli po tem zajemu, ki je mikaven zavoljo loterijnega dobička. Kurzi več obligacij so berž po oklicu tega zajema na dunajski burzi nekoliko poskočili, cena srebra je pa za par goldinarjev padla.

— V prevdarek deržavnih stroškov in dohodkov za leto 1861 poklicana komisija je svoje posvetovanja sklenila. Ministerstvo dnarstva vreduje sedaj, kar je komisija doveršila, da bo izročilo pomnoženemu deržavnemu svetovavstvu mesca maja še enkrat v prevdark.

— Nov cesarski ukaz razglaša obravnavo s cesarskimi vradniki, ki prestopijo svoje dolžnosti, in določuje strahovavne kazni, ki so: svarjenje, globa (kazen na dnarji), zguba pravíce do višje službe, prestava na drugo mesto, odpoved službe.

— Čeravno zaperti Richter še zmiraj terdi, da ni nobene goljufije kriv, mora vendar sodnija veliko dokazov zoper njegovo poštenje imeti, ker je prošnjo njegovega akvokata, naj bi se Richter za čas preiskave iz zapora izpustil, naravnost zavergla. — Govorico, da bi bila še dva generala po izgledu podmaršala Eynatten-a svojemu življenju konec storila, preklicuje „Wiener Zeitg“. Kakor na Dunaji tako tudi v Terstu sledijo po tergovcih in barantačih, na ktere sum letí, da bi utegnili deležniki biti velike Eynatten-ove goljufije. V Benetkah so že več takih zaperli; njih veliko gnjezdo pa je v Veroni.

— Med cesarskimi grajšinami, ki jih je vlada leta 1855 dunajski banki za prodaj prepustila in ki jih je banka 29. dan preteklega mesca za prodaj oklicala, se bere razun mnogih grajšin na Českem, Avstrii, Galicii, Ogerskem itd. tudi loška grajšina na Krajnskem z 960 orali zemlje, med kterimi je 890 oralov gojzda; cenjena je na 60.000 gold.

Iz Tersta 22. marca. Barka „Fantasie“ je dobila ukaz po nadvojvoda Maksa, ki po dolgem potovanji pride iz Brasilije nazaj, v Malto iti, da ga pripelje do 1. aprila v Terst, odkodar se bode podal na Dunaj.

Iz Benetk. Novi deželni poglavar stopa zlasti vradnikom krepko na noge; nezanesljive odstavlja in prestavlja

tako, da ne preteče skor noben dan, da bi se ne slišalo od tacih prememb kaj.

Iz Celovca. Sliši se, da jezuiti, ki so predlanskim kupili v St. Andreji na Koroškem škofijsko grajšino, se mislijo, ako jim vlada dovoli, spet v Celovec preseliti, kjer so stanovali, preden jih je rajnki cesar Jožef odtod odpravil. Njih nekdanja cerkev je sedaj stolna cerkev in njih nekdanji samostan je sedaj kosarna. Ako jim vlada dá cerkev in kosarno nazaj, da si napravijo spet svoj samostan s svojo cerkvijo, hočejo na svoje stroške novo kosarno zidati in tudi stroške za prenaredbo kake druge cerkve v stolno cerkev na se vzeti.

Štajarsko. Iz Gradca se piše, da se bo pobiranje davkov popolnoma novim županijam (soseskam) izročilo; potem takem se bo za celo Štajarsko toliko davkovskih inšpektorjev napravilo, kolikor je zdaj kantonskih gosposk; en sam višji inšpektor v Gradcu bo čuval nad vsem davkovstvom.

Česko. Tudi v Pragi kakor unidan v Ljubljani so zasačili 17. t. m. na železnici tružico z 1500 gold. šestic, ki so imele v Frankobrod potovati.

Ogersko. Iz Požuna 29. marca. Nepokoj peštanski bi se bil tudi tukaj ponovil; al vojaške in policijne oblasti so zvedile v pravem času, kaj se pripravlja, in vse je bilo kmali pri kraji. Tukaj pa niso bili študentje nepokojni, ampak rokodelski fantje so hotli v nedeljo zvečer nekako rogoviliti, pa policija jih je upokojila.

— Iz Pešta. Tukaj in po več ogerskih mestih se napravljajo gledišne igre, kterih dohodki so namenjeni revnim Horvatom in Slavoncom na pomoč.

Laško. Ko je bilo glasovanje v Toskani, Modeni, Parmi in Romagni za združenje s Sardinijo končano in so se kralju Viktoru Emanuelu prinesle dotične pisma, je kralj na ogovor Fariniov 18. dan t. m. med drugim odgovoril sledeče: „Z veseljem sprejmem, kar mi ljudstva tako enoglasno izročujejo; ponašam se, jih odzdaj moje imenovati. Ko pa ne le samo Modeno in Parmo, temuč tudi Romagno, ki se je po lastnih prizadevah odcepila od papeževe vlade, s svojimi starimi sardinskimi deželami zedinim, ostane moje spoštovanje do poglavarja katoliške cerkve vedno živo kakor poprej. Pripravljen sem, braniti samostojnost papeževo, ki je potrebna za visoko njegovo duhovno službo, pripomoči k svečanosti njegovega prestola in se pokloniti njegovi najvišji oblasti. Zedinjeni sardinski deržavni zbor bo varoval blagor, svobodo in samostojnost nove sredotalijanske deržave“. Po tem takem ste Parma in Modena naravnost sardinske deželi; v Romagni spoznava kralj sardinski višjo papeževo oblast in se ji uklanja; vendar jo združuje s svojim kraljestvom in čeravno le kot namestnik papežev si vendar prilastuje vse vladne pravice. Tudi Toskana ni popolnoma zedinjena, ampak ima na videz nekako samostojnost; al princ Carignan jo bo vladal kot namestnik Emanuelev. Vse dežele bo objel edini deržavni zbor. V Parizu mislijo, da zdaj sv. oče ne bojo izobčili kralja sardinskega, ker ni kot samooblastnik vzel Romagne, ampak si jo pridružil le kot njih namestnik (vikar); vendar po pismu, ki ga je kardinal Antonelli unidan poslal velikim vladam, ni misliti, da bi rimska vlada odstopila od svojih pravic, čeravno dosihmal še ni razglasila ekskomunikacije. Turinski vladni časnik „Gazz. uffic.“ razglaša pisma ponižne udanosti, ki jih je duhovšina s Sardinijo združenih dežel poklonila sardinskemu kralju in si prizadeva s tem poterditi, da ljudstvo in duhovni so „srečni v novem kraljestvu“. Ker ima zdaj Sardinija, česar je želela, je pa le to čudno, da se pripravlja za vojsko kakor nikoli pred tako, ker po novih rekrutbah v Toskani in Emilii hoče do 1. aprila z reservami vred 300.000 vojakov na nogah imeti. Nekteri pravijo, da kralj napolitanski hoče z veliko armado pomagati papežu, in da se od te strani kmali utegne vneti nova vojska; drugi mislijo, da Sardinija namerja napad na beneške dežele. Nihče pa ne ve pravega, ker sardinsko-francozka politika je tako skrivna, da od mirú govorí, vojsko pa naklepa. Že je po ukazu Napoleonovem začela francozka armada marširati iz Lombardije in se preseljevati v Savojo in Nico, kar pride 24. dan t. m. iz Pariza v Milan drugo povelje, ki zapoveduje armadi stoj! — Savoja in Nica ste že francozki. Iz Savoje je prišla deputacija 35 poslancov v Pariz, ki v imenu vsega ljudstva ponuja cesarju Napoleonu deželo. Cesar je poslance prijazno sprejel in jim rekel, da bo njih „želje“ rad spolnil. „Moniteur“ od 25. t. m. naznanja, da je pogodba med sardinsko in francozko vlado za odstop Savoje včerej v Turinu podpisana bila proti temu, da pogodbo poterdi sardinski deržavni zbor; cesar Napoleon obeta v tej pogodbi, da se bo zavoljo Savoje z velikimi vladami in s Švajco že porazumel. Ničanje niso zadovoljni, da se prodajo Francozom in zato je prišla te dni nalaš deputacija v Turin; al kralj je poslance tolažil, naj nikar zdaj ne mermrajo in cesarja ne razjezijo, ker bi ga utegnila laška dežela kmali še bolj potrebovati kakor lani. Tudi Švajca se zlo huduje, al teško, da bi ji kaj pomagalo. Dokler ne stopijo vse velike vlade na noge, je Napoleon samopoveljnik Evrope; od kakega krepkega in zedinjenega nasprotovanja pa ni še ne duha ne sluha.

— Na Napolitanskem se iz vsega, kar se sliši, kuhajo nove homatije; plamen punta bi utegnil kmali tudi to deželo zgrabiti; zaperajo sicer nepokojneže čedalje bolj, al čedalje več jih je, ker, kakor listnica (Blaubuch) med angležkim poslancom lord Elliotom in angležko vlado razodeva, je stan napolitanske vlade nek tako razdert, da ji je nemudoma treba važnih prememb, ako se hoče oteti pogubi. Tudi v Rimu se čedalje bolj naznanuje puntarsko početje. 16. t. m. je sv. očetu udana množica ljudí — kakih 5000 jih je bilo — jih spremila v veliko cerkev Vatikana, da bi ž njimi molila. Vse je bilo tiho in mirno, ko se je to znamenje verne udanosti sv. očetu očitno na ulicah rimskih razodelo. Al drugi dan so se razpošiljali listki po mestu z napisom „Živio Viktor Emanuel!“ in na sv. Jožefa dan so praznovali študentje s sv. mašo združenje s Sardinijo in god Garibaldi-tov; zvečer je bilo sila veliko ljudí na korsu in ker so žandarji nektere nepokojneže hotli zapreti, se je začel boj, v kterem je bilo 40 ranjenih; žandarji konjiki in patrole francozke so vendar pomirile mesto. — Tako stojé zdaj rečí na Laškem.

Národne pesmi Hotenske okolice.

Zapisal Lovro Slanov.

1. Dobrovoljni kosci.

Že drobne tičice pojó,
Zapojmo tudi mi:
Bogú naj čast in hvala bo,
Kater' nas vse živí!
Nuj J., ti zaspani tič,
Ne slišiš nič, clo nič?
Fantiči! vstanimo,
Tri slišal sem bit',
Vodirje nalimo
In pojmo kosít!

J. — najgorši kosec je,
Res para ga mu ni;
Glej, kak jo premiljonsko žge,
Čuj koso, kak zvenči;
On dela kakor turški meč,
Le smuk! jo maha preč.
Pa Bóga zahvali
Za toljko močí;
Glej, vsi smo se gnali,
Alj spredej si ti!

Pomahali zdaj travo smo;
Pred soncom koso skrij;
Da je poškod'valo ne bo,
Z vodirja vodo zlij!
Nuj, J. — kar ne bodi tak,
Ne bodi meglenjak!
Ojstrila poberi
In pridi pod hrast,
Zaukaj veseli
Vsem koscom na čast!

Mladenči ne pozab'te vi,
Da nosi smert kosó;
Pokosili smo rože mi,
Smert nas kosila bo.
Le glejmo, da nas ne vlovi
Brez Božje milosti!
Tak shranil po smerti
Kot žlahno senó
Bo oče nebeški
Nas v sveto nebo!

Odgovorni vrednik: Dr. Janez Bleiweis. — Natiskar in založnik: Jožef Blaznik.